

Vardarbība pret sievietēm – ES mēroga apsekojums

Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 1. pants nosaka, ka cilvēka cieņa ir neaizskarama, tā ir jārespektē un jāaizsargā. Pamattiesību hartas 2. pantā ir garantētas tiesības uz dzīvību, bet 4. pantā iekļauts spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodu aizliegums. Pamattiesību hartas 21. pantā ir atzītas tiesības netikt diskriminētam, tostarp dzimuma dēļ, un 47. pantā nodrošinātas tiesības uz tiesu iestāžu pieejamību.

Konteksts

Vardarbība pret sievietēm ietver noziedzīgus nodarījumus, kas nesamērīgi ietekmē sievietes, piemēram, vardarbīga dzimumtiesmes apmierināšana, izvarošana un vardarbība ģimenē. Ar to tiek pārkāptas sieviešu pamattiesības uz cieņu un līdztiesību. Trieciens, ko rada vardarbība pret sievietēm, neaprobežojas tikai ar sievietēm, kuras ir upuri, – tas ietekmē arī ģimenes, draugus un sabiedrību kopumā. Tas liek kritiski izvērtēt sabiedrības un valsts reakciju uz šiem vardarbības gadījumiem. Lai apkarotu un novērstu vardarbību pret sievietēm, ir vajadzīgi tiklab Eiropas Savienības (ES), kā dalībvalstu līmeņa pasākumi.

Pie Eiropas līmeņa pasākumiem, kas var palīdzēt novērst vardarbību pret sievietēm, pieder ES direktīva par cietušo tiesībām (2012/29/ES) un Eiropas Padomes Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (Stambulas konvencija). ES direktīvā par cietušo tiesībām, kas tika pieņemta 2012. gadā, ir noteikti ES noziedzīgos nodarījumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālie standarti, un tajā ir īpaša atsauce uz personām, kas cietušas no vardarbības dzimuma dēļ, seksuālas vardarbības un vardarbības tuvās attiecībās. Stambulas konvencija, ko Eiropas Padome pieņēma 2011. gadā, ir Eiropā pirmais juridiski saistošais reģionālais instruments, kurā visaptveroši aplūkoti dažādi pret sievietēm vērstas vardarbības veidi, piemēram, psiholoģiska vardarbība, vajāšana, fiziska vardarbība, seksuāla vardarbība un seksuāla uzmākšanās. Konvencijai jāstājas spēkā pēc tam, kad to būs ratificējušas desmit valstis.

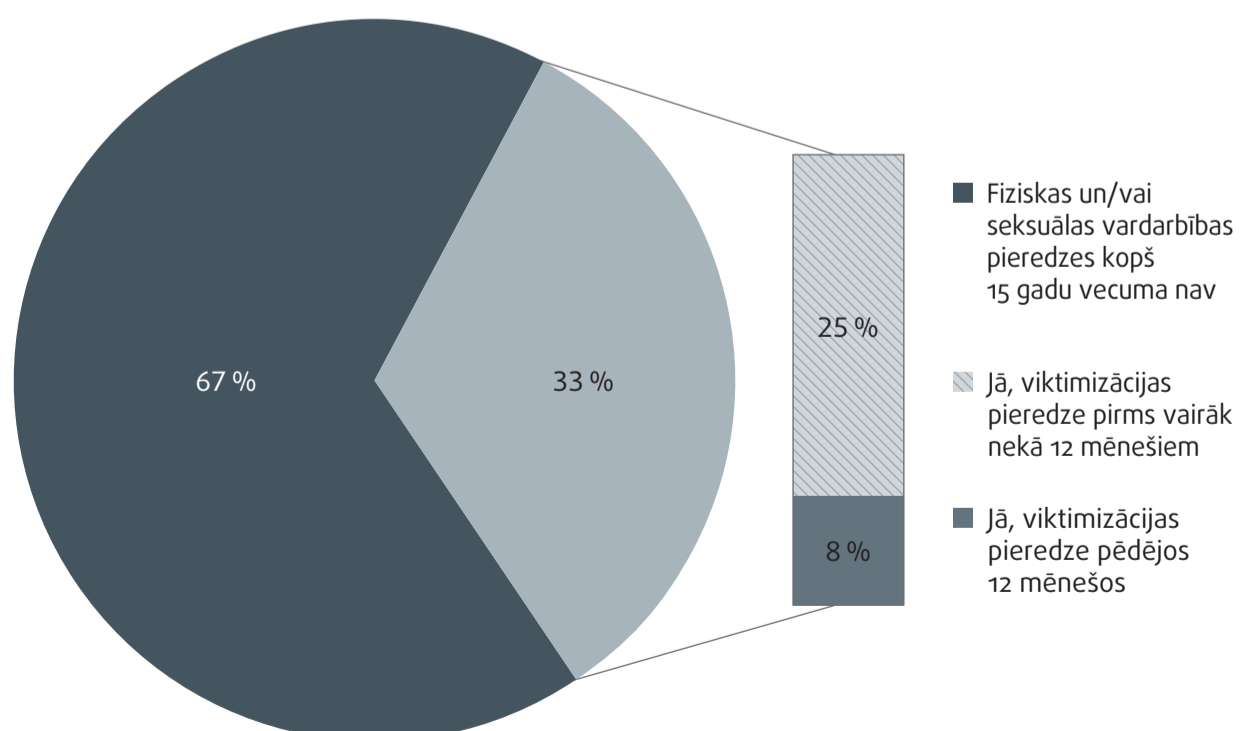
Vienlaikus ar šīm cerīgajām norisēm tiesību jomā FRA ES mēroga apsekojumā par vardarbību pret sievietēm iegūtie pierādījumi liecina, ka lielākā daļa vardarbībā cietušo sieviešu par pārdzīvoto neziņo ne policijai, ne cietušo atbalsta organizācijām. Tas nozīmē, ka vairākums sieviešu, kas ir cietušas no vardarbības, nenonāk tiesībaizsardzības sistēmas un

citu dienestu redzeslokā. Tāpēc ir skaidrs, ka pašlaik ES daudzu sieviešu vajadzības un tiesības praksē netiek ievērotas.

Ņemot vērā vardarbības pret sievietēm ievērojamo ietekmi, nožēlu rada fakts, ka politikas veidotājiem un praktizējošiem speciālistiem daudzās ES dalībvalstīs joprojām nākas saskarties ar visaptverošu datu trūkumu par šīs problēmas mērogu un būtību. Tā kā lielākā daļa sieviešu neziņo par vardarbību un sistēmas, kas bieži tiek uzskatītas par neatbalstošām, nerosina to darīt, oficiālie krimināltiesību dati atspoguļo tikai tos nedaudzos gadījumus, par kuriem ir paziņots. Līdz ar to politika un praktiskie pasākumi, lai novērstu vardarbību pret sievietēm, ne vienmēr ir pamatoti ar pilnīgiem pierādījumiem. Dažas ES dalībvalstis un pētniecības institūti ir veikuši apsekojumus un citus pētījumus par vardarbību pret sievietēm, tomēr salīdzinājumā ar citām jomām, piemēram, nodarbinātību, kur daudzas dalībvalstis vāc ar dzimumu saistītus datus, šajā jomā ES joprojām ir izjūtams visaptverošu un salīdzināmu datu trūkums.

FRA ES mēroga apsekojums ir atbilde uz prasību apkopot datus par vardarbību pret sievietēm, ko aģentūrai izteica Eiropas Parlaments un ko ES Padome atkārtoti uzsvēra savos secinājumos par vardarbības izskaušanu pret sievietēm Eiropas Savienībā. Apsekojuma interviju rezultātus var aplūkot vienlaikus ar pastāvošajiem datiem un nepilnībām zināšanās par vardarbību pret sievietēm ES un dalībvalstu līmenī un izmantot politikas un konkrētas rīcības izstrādē, lai apkarotu šo cilvēktiesību pārkāpumu.

1. attēls. Sievietes, kuras kopš 15 gadu vecuma un 12 mēnešos pirms intervijas ir pieredzējušas fizisku un/vai seksuālu vardarbību; ES 28 (%)

Piezīme. Pamatojoties uz visu respondentu atbildēm (N=42,002).

Avots. Ar dzimumu saistītai vardarbībai pret sievietēm veltītā FRA apsekojuma datu kopa, 2012. gads

Datu vākšana un aptvērums

FRA apsekojuma par vardarbību pret sievietēm rezultātu pamatā ir tiešas intervijas ar 42 000 sieviešu visās 28 ES dalībvalstīs, veicot vidēji 1 500 interviju katrā dalībvalstī. Respondentu atlase notika pēc nejaušības principa. Rezultāti ir reprezentatīvi un atspoguļo 18–74 gadus vecu ES dzīvojošu sieviešu pieredzi un viedokļus. Standartizētajās apsekojuma intervijās bija iekļauti jautājumi par fizisku, seksuālu un psiholoģisku vardarbību, viktimizāciju bērnībā, seksuālu uzmākšanos un vajāšanu, tostarp par jaunu plašsaziņas līdzekļu, piemēram, interneta, izmantošanu ļaundarību veikšanai. Sievietēm lūdza sniegt informāciju par personīgo pieredzi saistībā ar dažādiem vardarbības veidiem, par to, cik bieži viņām nācies pieredzēt konkrētu veidu vardarbību un kādas sekas vardarbība ir atstājusi viņu dzīvē. Apsekojumā tika vākta arī informācija par ziņošanu un neziņošanu policijai un par to, vai sievietes ir izmantojušas citus dienestus, kas var sniegt palīdzību cietušajiem.

Daži konstatējumi un risinājumi, lai reaģētu uz vardarbību pret sievietēm

FRA apsekojuma rezultātu mērķis ir atbalstīt politikas veidotājus un citas ieinteresētās personas pret sievietēm vērstas vardarbības apkarošanā visā ES. Pamatojoties uz apsekojuma rezultātiem, FRA ir izstrādājusi vairākus detalizētus atzinumus, ar kuriem var iepazīties ziņojumā par apsekojuma galvenajiem rezultātiem un kopsavilkuma ziņojumā (sk. aili "Papildu informācija").

Šajā faktu lapā ir sniegti daži apsekojuma konstatējumu piemēri, ko papildina vispārīgi apsvērumi par iespējamiem risinājumiem, lai reaģētu uz vardarbību pret sievietēm.

Rezultātu atšķirības starp valstīm un valstu iekšienē

Pret sievietēm vērstas vardarbības rādītāju atšķirības starp valstīm un valstu iekšienē atklājas arī citos apsekojumos, piemēram, Pasaules Veselības organizācijas pētījumā par sieviešu veselību un vardarbību ģimenē, kas aptver desmit valstis, un Amerikas Savienoto Valstu (ASV) valsts mēroga apsekojumā par intīmo partneru vardarbību un seksuālu vardarbību, kas aptver visus 50 ASV štatus.

Atšķirības starp valstīm var atspoguļot gan viktimizācijas rādītāju faktiskās atšķirības, gan dažādus faktorus, piemēram, vai par pieredzi, kas saistīta ar vardarbību pret sievietēm, ir pieņemami runāt ar citām personām, tostarp apsekojuma intervētājiem, raugoties no kultūras īpatnību viedokļa, un iespēju, ka lielāka dzimumu līdztiesība kādā valstī varētu paaugstināt atklātības līmeni attiecībā uz vardarbību pret sievietēm, jo sabiedrībā, kur valda lielāka līdztiesība, pastāv lielāka iespējamība, ka incidenti tiks atklāti risināti un nosodīti.

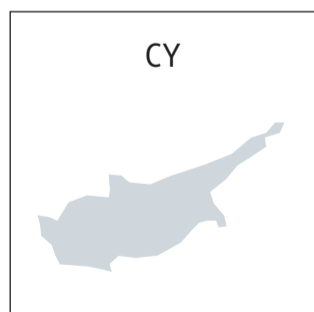
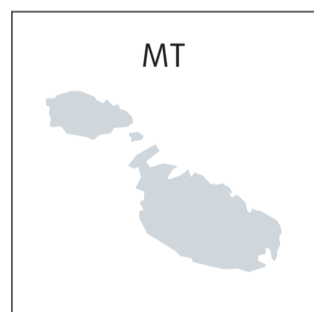
Ziņojumā par apsekojuma galvenajiem rezultātiem un īsajā kopsavilkuma ziņojumā ir aplūkoti daži no konstatēto atšķirību iespējamajiem iemesliem. Lai iepazītos ar rezultātu detalizētu sadalījumu atsevišķu ES dalībvalstu līmenī, izmantojiet apsekojuma tiešsaistes datu vizualizācijas rīku: <http://fra.europa.eu/en/vaw-survey-results>.

Fiziska vardarbība

ES aptuveni 13 miljoni sieviešu 12 mēnešu laikā pirms apsekojuma intervijām ir pieredzējušas fizisku vardarbību. Tas atbilst 7 % no visām 18–74 gadu vecajām ES dzīvojošajām sievietēm (*).

2. attēls. Sievietes, kuras kopš 15 gadu vecuma ir pieredzējušas partneru fizisku un/vai seksuālu vardarbību; ES 28 (%)

ES-28 22 %
■ 10 %–19 %
■ 20 %–29 %
■ 30 %–39 %

Avots. Ar dzimumu saistītai vardarbībai pret sievietēm veltītā FRA apsekojuma datu kopa, 2012. gads

(*) Saskaņā ar Eurostat tiešsaistes datubāzē pieejamo informāciju ES 28 valstīs 2013. gada 1. janvārī dzīvoja 186 590 848 sieviešu vecumā no 18 līdz 74 gadiem, skatīt: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (datu kods *demo_pjan*, dati iegūti 2013. gada 16. augustā).

Seksuāla vardarbība

ES aptuveni 3,7 miljoni sieviešu 12 mēnešu laikā pirms apsekojuma intervijām ir pieredzējušas seksuālu vardarbību. Tas atbilst 2 % no visām 18-74 gadu vecajām ES dzīvojošajām sievietēm.

Risinājumi. Turpmākās ES stratēģijās par sieviešu un vīriešu līdztiesību varētu pamatoties uz apsekojuma konstatējumiem, lai, ņemot vērā sieviešu vardarbības pieredzi, pievērstos galvenajām problemātiskajām jomām. Kā piemērus varētu minēt jaunus vai no jauna apzinātus pret sievietēm vērstas vardarbības veidus, piemēram, vajāšanu vai ļaunprātīgu izmantošanu ar jauno tehnoloģiju starpniecību, kā arī tādus vardarbības aspektus, par kuriem sievietes nepietiekami ziņo policijai un cietušo atbalsta organizācijām.

Risinājumi. Ņemot vērā apsekojumā atspoguļoto pret sievietēm vērstās vardarbības mērogu, periodā pēc Stokholmas programmas darbības beigām ES tieslietu un iekšlietu jomā būtu jānodrošina, ka ES sistēmā reaģēšanai uz noziedzību un noziedzīgu viktimizāciju vardarbība pret sievietēm tiktu atzīta un novērsta kā pamattiesību ļaunprātīga izmantošana.

Viena no 20 sievietēm (5 %) kopš 15 gadu vecuma ir izvarota. Šā rādītāja pamatā ir atbildes uz apsekojuma jautājumu: "Cik bieži kopš 15 gadu vecuma līdz šodienai kāds jūs ir piespiedis stāties dzimumsakaros, izmantojot spēku vai nodarot sāpes?"

Vairākās ES jurisdikcijās izvarošanas juridiskā definīcija ir plašāka nekā nosacījums, ka vainīgais izmanto fizisku spēku. Šajā ziņā izvarošanas līmenis ES varētu pārsniegt 5 %.

Risinājumi. ES direktīva par cietušo tiesībām attiecas uz visiem noziedzīgos nodarījumos cietušajiem, līdztekus citiem neaizsargātiem cietušajiem īpaši izceļot ar dzimumu saistītā vardarbībā cietušos. Tā nodrošina stabilu pamatu mērķorientētu atbildes pasākumu izstrādei dalībvalstu līmenī, lai ievērotu vardarbībā cietušu sieviešu vajadzības pēc cietušo atbalsta un krimināltiesiskiem iejaukšanās pasākumiem. Viens no Eiropas Komisijas sāktā direktīvas īstenošanas izvērtēšanas procesa aspektiem varētu būt novērtējums, lai noteiktu, vai direktīva praksē nodrošina vardarbībā cietušu sieviešu prasību un tiesību ievērošanu.

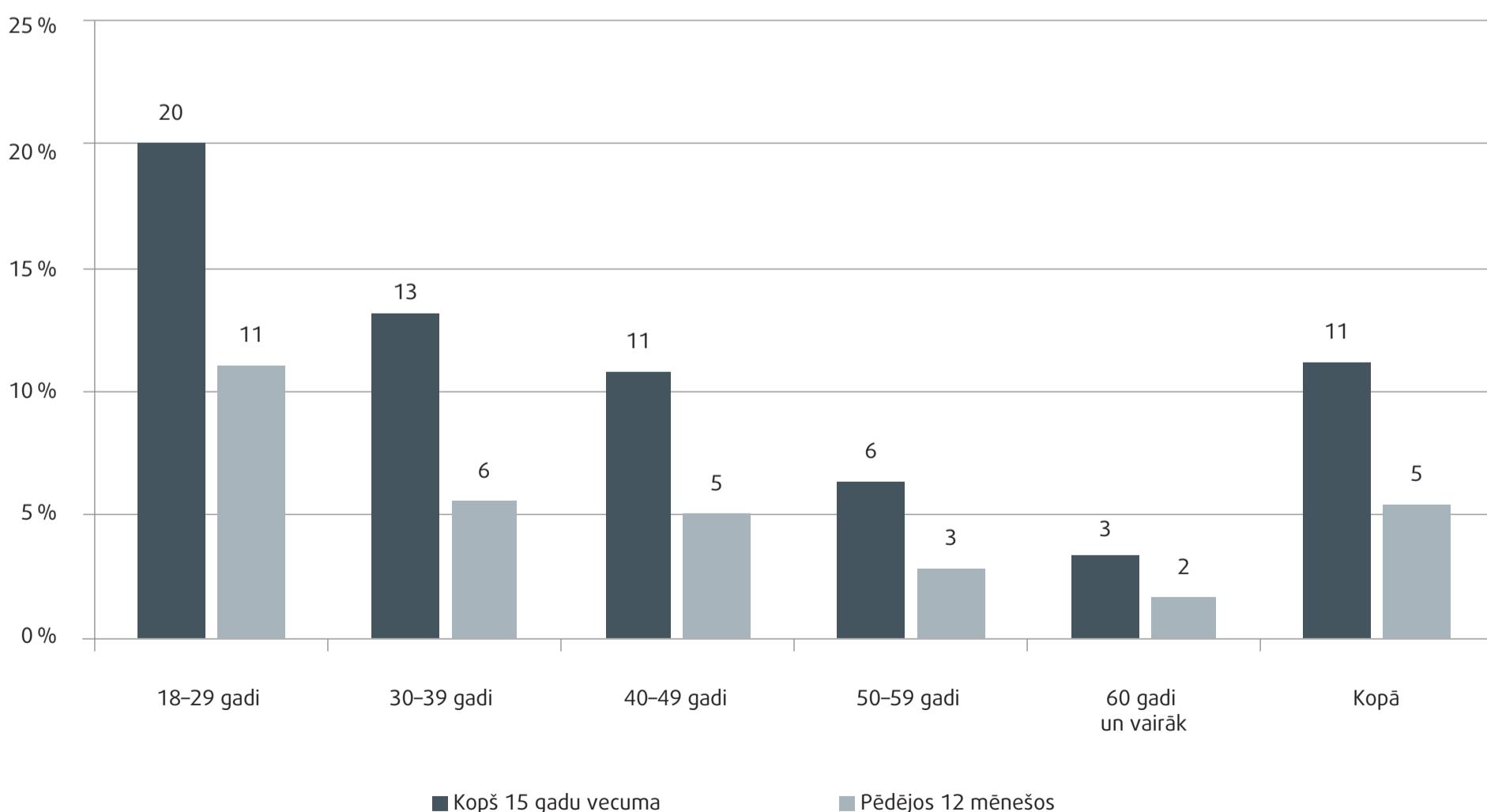
Risinājumi. ES būtu jāapsver iespēja pievienoties Eiropas Padomes Konvencijai par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (Stambulas konvencija). Pašlaik tā ir vispilnīgākais reģionālais instruments, kas risina ar vardarbību pret sievietēm saistītos jautājumus. Arī FRA apsekojuma rezultāti var palīdzēt ES dalībvalstīm ratificēt šo konvenciju.

ES 28 valstīs 18 % sieviešu kopš 15 gadu vecuma ir pieredzējušas uzmākšanos, bet 5 % sieviešu ir to pieredzējušas 12 mēnešu laikā pirms apsekojuma. Tas varētu nozīmēt, ka 12 mēnešu laikposmā ES 28 valstīs 9 miljoni sieviešu piedzīvo uzmākšanos.

Lai nonāktu pie šā konstatējuma, apsekojuma intervijās sievietēm tika jautāts, vai viņām ir nācies piedzīvot situācijas, kad viena un tā pati persona pret viņām ir atkārtoti izturējusies aizskaroši vai draudējusi, piemēram, vai viena un tā pati persona bez pamatota iemesla ir atkārtoti uzkavējusies viņu mājās, darbavietas vai skolas tuvumā vai viņas gaidījusi, vai vajājusi ar aizskarošiem, draudošiem vai klusējošiem tālruņa zvaniem.

Risinājumi. ES dalībvalstis ir aicinātas izstrādāt īpašus valsts rīcības plānus attiecībā uz vardarbību pret sievietēm, kuros, trūkstot valsts

3. attēls. Kiberuzmākšanās seksuālie veidi, tostarp nevēlami klaji seksuāla rakstura e-pasti vai aizskarošas īsziņas, kopš 15 gadu vecuma un 12 mēnešos pirms intervijas sadalījumā pa vecuma grupām; ES 28 (%)

Piezīmes. No visām sievietēm, kuras atzīmēja piemērojamās atbilžu kategorijas attiecībā uz abiem kiberuzmākšanās mērījumu rādītājiem (n=35,820). 6,084 respondentes attiecībā uz abiem rādītājiem atbildēja "nav piemērojams"; 98 gadījumos trūka informācijas par vecumu.

Avots. Ar dzimumu saistītai vardarbībai pret sievietēm veltītā FRA apsekojuma datu kopa, 2012. gads

līmeņa datiem, būtu jāizmanto šā apsekojuma rezultāti. Rīcības plānu izstrādē lietderīgi var iesaistīt pilsoniskās sabiedrības dalībniekus, kas strādā ar vardarbībā cietušām sievietēm, lai palīdzētu panākt, ka šie plāni nodrošina cietušajiem praktiskus rezultātus un ir ilgtspējīgi.

Risinājumi. ES politikai nodarbinātības, izglītības, veselības un informācijas un komunikācijas tehnoloģiju jomā būtu jāpievēršas vardarbības pret sievietēm ietekmei attiecīgajās jomās. Dalībvalstu līmenī tas būtu jāatspoguļo šīm dažādajām jomām veltītos konkrētos politikas pasākumos un valsts rīcības plānos.

Aptuveni 12 % sieviešu norāda, ka līdz 15 gadu vecumam ir pieredzējušas seksuāla rakstura vardarbību vai incidentu no pieaugušo puses, kas varētu nozīmēt, ka šāda pieredze ES ir 21 miljonam sieviešu.

Rezultāti liecina, ka 30 % sieviešu, kas attiecībās ar bijušajiem vai pašreizējiem partneriem ir piedzīvojušas seksuālu viktimizāciju, arī bērnībā ir pieredzējušas seksuālu vardarbību, bet no sievietēm, kas agrākajās vai pašreizējās attiecībās nav piedzīvojušas seksuālu viktimizāciju, 10 % norāda, ka ir pieredzējušas seksuālu vardarbību bērnībā.

Risinājumi. ES būtu jānodrošina, lai finansēšanas mehānismus, kas turpina programmas DAPHNE un citu programmu darbību, dažādos veidos palīdzot aizsargāt bērnus, jauniešus un sievietes pret visiem vardarbības veidiem, varētu izmantot, lai papildus atbalstītu pētniecību un pilsoniskās sabiedrības organizācijas, kas risina ar vardarbību pret sievietēm saistītos jautājumus. Finansējums jo īpaši ir vajadzīgs mērķorientētu cietušo atbalsta dienestu darba nodrošināšanai pret sievietēm vērstas vardarbības novēršanas jomā.

Risinājumi. Attiecībā uz vardarbībā cietušām sievietēm ES un dalībvalstu līmenī ir jāstiprina uz cietušajiem orientēta un uz tiesībām orientēta pieeja. Pēdējos gados pozitīvu piemēru ir rādījušas vairākas dalībvalstis, atzīstot, ka vardarbība ģimenē un intīmu partneru vardarbība ir drīzāk ar valsts iejaukšanos risināma, nevis privāta problēma.

Risinājumi. ES un dalībvalstis varētu apliecināt apņemšanos regulāri vākt datus par dažādiem pret sievietēm vērstas vardarbības veidiem. Tas var nodrošināt politikas pasākumu un konkrētas rīcības izstrādei vajadzīgos pierādījumus. Šo procesu varētu atbalstīt Eurostat un tā attiecīgās ekspertu grupas, un to varētu izmantot, lai sniegtu datus ANO un Eiropas Padomes īpašajām uzraudzības struktūrām, kā arī Eiropas Dzimumu līdztiesības institūtam.

ES puse no visām sievietēm (53 %) vismaz dažreiz izvairās no konkrētām situācijām un vietām, baidoties no fiziskiem vai seksuāliem uzbrukumiem. Salīdzinājumam — pastāvošie apsekojumi par noziedzīgu viktimizāciju un bailēm no noziedzības liecina, ka vīrieši savu pārvietošanos ierobežo daudz retāk.

Risinājumi. ES un dalībvalstu politika un valsts rīcības plāni vardarbības pret sievietēm apkarošanai jāizstrādā, pamatojoties uz pierādījumiem, kas iegūti tieši no sieviešu vardarbības pieredzes. Papildus administratīvajiem un krimināltiesību datiem, kas neaptver lielāko daļu no nepaziņotajiem viktimizācijas gadījumiem, būtu jāvāc dati par sieviešu pieredzēto vardarbību. ES un dalībvalstīm būtu jāveicina un jāfinansē apsekojumi, pieliekot saskaņotas pūles, lai atklātu informāciju par sieviešu piedzīvotās vardarbības apmēru un veidiem. Šos apsekojumus var atkārtot ik pēc dažiem gadiem, lai novērtētu laika gaitā notikušās pārmaiņas.

Papildu informācija

FRA kopsavilkuma ziņojumā par apsekojuma konstatējumiem **“Vardarbība pret sievietēm — ES mēroga apsekojums. Rezultāti īsumā”** (*Violence against women: an EU-wide survey. Results at a glance*) ir sniegts pārskats par dažiem apsekojuma rezultātiem un iekļauti galvenie atzinumi, kas izriet no konstatējumiem: <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/vaw-survey-results-at-a-glance>.

Ziņojumā par apsekojuma galvenajiem rezultātiem **“Vardarbība pret sievietēm — ES mēroga apsekojums. Ziņojums par galvenajiem rezultātiem”** (*Violence against women: an EU-wide survey. Main results*) ir sniegta pilnīga informācija par konstatējumiem, kas izriet no apsekojuma datiem, kā arī vairāki detalizēti atzinumi par rezultātiem, kas attiecas uz dažādiem konkrētiem pret sievietēm vērstas vardarbības veidiem, piemēram, fizisku un seksuālu vardarbību, seksuālu uzmākšanos un vajāšanu, kuri aplūkoti atsevišķās ziņojuma nodaļās.

Tiešsaistes datu vizualizācijas rīks ar dzimumu saistītai vardarbībai pret sievietēm veltītā apsekojuma rezultātu aplūkošanai ir pieejams: <http://fra.europa.eu/en/vaw-survey-results>.

Informāciju par apsekojuma metodiku **“Vardarbība pret sievietēm — ES mēroga apsekojums. Tehniskais ziņojums”** (*Violence against women: An EU-wide survey. Technical report*) skatīt: <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/vaw-survey-technical-report>.